

Summary :

General Information

Έκταση: 300,152 τ.χλμ.

Μήκος ακτογραμμής: 180 χλμ.

Πληθυσμός: 6.511 κάτοικοι

Πρωτεύουσα του νησιού και πληθυσμός της: Κάρπαθος ή Πηγάδια (2.077 κάτοικοι)

Διοικητική ένταξη: Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, Νομός Δωδεκανήσου, Επαρχία Καρπάθου- Κάσου, Δήμος Καρπάθου (Πρωτεύουσα: Πηγάδια, 2.077 κάτοικοι), Κοινότητα Ολύμπου (Πρωτεύουσα: Όλυμπος, 409 κάτοικοι)

Τοπικές εφημερίδες: "Καρπαθιακή Ηχώ", "Η Φωνή της Ολύμπου", "Καρπαθιακή", "Όλυμπος"

Τοπικοί ραδιοσταθμοί: Ράδιο Όλυμπος (100, 5 FM), Δημοτικός Ραδιοφωνικός Σταθμός (101,3 FM)

Μουσεία: Αρχαιολογικό Μουσείο στα Πηγάδια, Λαογραφικό Μουσείο στις Μενετές και στον Όθο

Αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία: Πηγάδια, Μενετές, Αρκάσα, Λευκός, Σώκαστρο, Απέρι, Άπελλα, Σπώα, Βρुकούντα, νήσος Σαρία

Παραδοσιακοί οικισμοί: Απέρι, Βωλάδα, Πηγάδια, Λευκός, Μεσοχώρι, Όθος, Όλυμπος, Τρίστομο, Φοινίκι

Φυσικά μνημεία: Στην κεντρική Κάρπαθο η Καλή Λίμνη, το όρος Λάστος, η Κυρια-Παναγιά και η παράκτια θαλάσσια ζώνη, καθώς και η Βόρεια Κάρπαθος με τη Σαρία και την παράκτια ζώνη τους έχουν ενταχθεί στο κοινοτικό δίκτυο προστατευόμενων περιοχών "NATURA 2000" και αποτελούν Σημαντικές Περιοχές για τα πουλιά της Ελλάδας

Πολιτιστικοί σύλλογοι: Αδελφότητα των απανταχού Ολυμπιτών Καρπάθου "Η Δήμητρα", Αδελφότητα Ολυμπιτών Ρόδου "Η Βρुकούς", Πολιτιστικός Σύλλογος "Ομόνοια", Σύλλογος "Εργασία και Χαρά", Φιλανθρωπικός και Μορφωτικός Σύλλογος "Απόλλων", Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Όμιλος Μενετών, Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος Αγίου Νικολάου Σπών «Η Εφταμπατούσα», Κέντρο Καρπαθιακών Ερευνών, Εταιρεία Καρπαθιακών Μελετών

Πανηγύρια: Ευαγγελίστριας στα Πηγάδια (25 Μαρτίου), Αγίου Γεωργίου στον Λευκό (23 Απριλίου), Αγίας Μαρίνας στις Μενετές (17 Ιουλίου), Αγίου Παντελεήμονα στον Όθο (27 Ιουλίου), Μεταμόρφωση του Σωτήρος στον Όθο (6 Αυγούστου), Δεκαπενταύγουστος στις Μενετές, στις Πυλές, στο Απέρι και στην Όλυμπο (15 Αυγούστου), Αγίου Ιωάννη στο Λακκί και στην Όλυμπο (28 Αυγούστου), Παναγίας Λαρνιώτισσας στα Πηγάδια (7 Σεπτεμβρίου), Παναγίας Βρुकσιανής στο Μεσοχώρι (8 Σεπτεμβρίου), Ύψωση Τιμίου Σταυρού στις Πυλές (14 Σεπτεμβρίου), Αγίας Σοφίας στην Αρκάσα (17 Σεπτεμβρίου)

Αθλητικές διοργανώσεις: Παγκόσμιο πρωτάθλημα ιστιοσανίδας

Αθλητικές ομάδες: Αθλητικός Σύλλογος Καρπάθου "Ποσειδών", Αθλητικός Σύλλογος Μενετών "Μενετές", Αθλητικός Σύλλογος "Αργοναύτης"

1. Φυσικός χώρος – περιβάλλον

Στο τρικυμιάδες Καρπάθιο πέλαγος, ανάμεσα στη [Ρόδο](#) και στην Κρήτη, βρίσκεται η "ηνεμόεσσα Κάρπαθος", όπως αποκαλείται στον *Ομηρικό Ύμνο στον Απόλλωνα*. Είναι το δεύτερο σε μέγεθος, μετά τη Ρόδο, νησί της Δωδεκανήσου. Φυσική συνεχεία της προς τα βόρεια αποτελεί η νήσος [Σαρία](#), σήμερα ακατοίκητη, από την οποία τη χωρίζει πορθμός πλάτους 100 μ., ο Διάπλους ή Στενό.

Πρόκειται για νησί ορεινό, με εξαίρεση το νοτιότερο τμήμα του, με βαθιές χαράδρες και καλλιεργήσιμες κοιλάδες, απότομες βραχώδεις ακτές και γραφικές παραλίες, καθώς και αρκετές δασώδεις εκτάσεις, παρά τις μεγάλες πυρκαγιές του 1982 και 1990. Η υψηλότερη κορυφή είναι η Καλή Λίμνη (υψόμετρο 1.215 μ.) στην οροσειρά της Λάστου. Το μεγαλύτερο

λιμάνι βρίσκεται στα Πηγάδια, ενώ λιμάνι κατασκευάστηκε το 1992 και στη βόρεια Κάρπαθο, στο Διαφάνι, όπου μέχρι τότε η αποβίβαση από το πλοίο της γραμμής γινόταν με βάρκα.

Τα περισσότερα χωριά, εξαιτίας των [πειρατικών επιδρομών](#) που ταλάνισαν επί αιώνες το νησί, αναπτύχθηκαν στο εσωτερικό, μακριά από τη θάλασσα. Από τα μεγαλύτερα και πλουσιότερα είναι το Απέρι, παλιά πρωτεύουσα του νησιού, και έδρα μέχρι σήμερα της μητρόπολης Καρπάθου - [Κάσου](#). Ξεχωριστή γεωγραφική αλλά και πολιτισμική ενότητα αποτελεί η βόρεια Κάρπαθος, με μοναδική κοινότητα την Όλυμπο και το επίνειό της Διαφάνι.

Παλαιότερα η Κάρπαθος ήταν αυτάρκης σε αγροτικά και κτηνοτροφικά προϊόντα. Σήμερα οι καλλιέργειες περιορίζονται σε ελαιόδεντρα, λίγα αμπέλια και οπωροκηπευτικά για οικογενειακή κυρίως κατανάλωση. Η πλειονότητα των κατοίκων ασχολείται με επαγγέλματα συναφή με τον [τουρισμό](#), ενώ μεγάλος αριθμός Καρπαθίων είναι [μετανάστες](#) στην Αμερική ή διαμένουν στην Αθήνα και στον Πειραιά. Διατηρούν όμως όλοι στενούς δεσμούς με το νησί.

2. Ιστορία

2. 1. Προϊστορία - Αρχαιότητα

Τα αρχαιότερα ίχνη κατοίκησης ανάγονται στην Ύστερη Νεολιθική/Πρώιμη εποχή του Χαλκού (4000-3000 π.Χ.) Το 1700-1500 π.Χ. ο [μινωικός πολιτισμός](#) εξαπλώνεται στο νησί, με κυριότερο οικιστικό κέντρο στα Πηγάδια, ενώ στην περιοχή του Αφιάρτη, στο νότιο τμήμα του νησιού, πρόσφατες ανασκαφές έφεραν στο φως δύο μινωικές αγροκίες. Από τον 14ο και ως τις αρχές του 13ου αι. π.Χ. τους Μινωίτες διαδέχονται οι Μυκηναίοι. Κατάλοιπα του μυκηναϊκού πολιτισμού, με έντονη τη μινωική παράδοση, έχουν εντοπιστεί σε όλο το νησί. Στον οικισμό των Πηγαδίων η ανασκαφική έρευνα έφερε πρόσφατα στο φως εργαστηριακή εγκατάσταση με δύο κεραμικούς κλιβάνους, ενώ παλαιότερα είχε βρεθεί θαλαμοειδής λαξευτός τάφος με πολυάριθμα αγγεία. Μυκηναϊκό κέντρο υπήρχε επίσης στην Αρκάσα, με ακρόπολη στο λόφο Παλιόκαστρο και νεκρόπολη στη θέση Βωνιές.

Στις αρχές της πρώτης χιλιετίας εγκαθίστανται στο νησί οι Δωριείς. Οι πόλεις του νησιού κατά τους ιστορικούς χρόνους ήταν η Κάρπαθος, ομώνυμη με το νησί, η Αρκάσεια και η Βρυκούς. Η μαρτυρία του γεωγράφου του 1ου αι. π.Χ. Στράβωνα για την ύπαρξη τέταρτης πόλης με το όνομα Νίσυρος είναι αμφίβολη, αν και πολλοί ερευνητές την τοποθετούν στα Παλάτια της Σαρίας. Οι τρεις πόλεις του νησιού συμμετέχουν τον [5ο αι. π.Χ.](#) στην Α΄ Αθηναϊκή Συμμαχία, μαζί με τις αυτόνομες κοινότητες της Σάρου (στο νησί της Σαρίας) και τους Ετεοκαρπαθίους, κατάλοιπο του γηγενούς προδωρικού πληθυσμού. Το 408 π.Χ., μετά την ίδρυση του ομόσπονδου ροδιακού κράτους, ενσωματώνονται σε αυτό ως δήμοι του και ακολουθούν έκτοτε κοινή με αυτό ιστορική πορεία. Σε σημαντικό κέντρο εξελίσσεται από τους Ελληνιστικούς χρόνους και μετέπειτα το Ποτίδιαιον ή Ποσειδίων, τα σημερινά Πηγάδια.

Οι Ρωμαϊκοί και κυρίως οι Παλαιοχριστιανικοί χρόνοι (5ος-6ος αιώνας μ.Χ.) αποτελούν περίοδο ακμής για την Κάρπαθο, όπως μαρτυρούν οι συνολικά 20 γνωστές παλαιοχριστιανικές βασιλικές και οι οικισμοί, που ήδη από τα Ύστερα Ρωμαϊκά χρόνια αναπτύχθηκαν σε παραλιακές θέσεις.

2. 2. Βυζαντινή περίοδος – Νεότερα χρόνια

Οι αραβικές επιδρομές κατά τον 7ο και αργότερα κατά τον 9ο και 10ο αιώνα, μετά την κατάληψη της Κρήτης από τους Άραβες το 824, χαρακτηρίζουν μια δύσκολη και σκοτεινή περίοδο για την Κάρπαθο. Η απελευθέρωση της Κρήτης από το Νικηφόρο Φωκά το 961 θα αποκαταστήσει την ηρεμία στο Αιγαίο. Σύμφωνα μάλιστα με το βυζαντινό ιστορικό του 11ου αιώνα Μιχαήλ Ατταλιάτη, καρπαθικά πλοία υπέδειξαν στο Νικηφόρο Φωκά το δρόμο προς την Κρήτη.

Μετά την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης το 1204 από τους [Φράγκους](#), ο ευγενής άρχων Λέων Γαβαλάς αυτοανακηρύσσεται άρχων της Ρόδου, της [Κω](#), της [Καλύμνου](#), της [Λέρου](#) και της Καρπάθου. Ο ίδιος και στη συνέχεια ο αδελφός του Ιωάννης κατέχουν το νησί ως το 1255/1256. Από το 1282 ως και το 1306 καταλαμβάνουν την Κάρπαθο οι

Γενουάτες αδελφοί Ανδρέας και Λουβοδίκος Μαρέσκο και το 1306 ο Ανδρέας Κορνάρος, [Βενετός](#) άρχων από την Κρήτη. Ύστερα από μια ανεπιτυχή προσπάθεια ανακατάληψης από τους Μαρέσκο και μια πρόσκαιρη κυριαρχία από τους Ιωαννίτες της Ρόδου (1313 – 1317), οι Κορνάροι επανακτούν την εξουσία το 1316. Θα τη διατηρήσουν ως το 1538, όταν το νησί καταλαμβάνεται από τον οθωμανικό στόλο με αρχηγό τον περίφημο πειρατή [Χαϊρεντίν Μπαρμπαρόσα](#).

Κατά την Οθωμανική περίοδο η Κάρπαθος απολαμβάνει τα προνόμια που έχουν παραχωρηθεί από την Υψηλή Πύλη, αυτοδιοικούμενη από δημογέροντες και προεστούς, ενώ η οθωμανική εξουσία περιορίζεται στη συλλογή των φόρων. Στην Επανάσταση του 1821 οι Καρπάθιοι συμμετέχουν ενεργά ενισχύοντας χρηματικά τον αγώνα. Το 1828 το νησί προσαρτάται στο [ελληνικό κράτος](#), για να επιστρέψει όμως και πάλι το 1830 στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, όπως και τα υπόλοιπα Δωδεκάνησα.

Το 1912 καταλαμβάνουν τα Δωδεκάνησα οι [Ιταλοί](#). Η εξουσία τους, που αρχικά φαινόταν προσωρινή, θα γίνει σκληρότερη μετά την επικράτηση του φασισμού στην Ιταλία (1922)- από το 1937 απαγορεύεται και η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας. Κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στην Κάρπαθο, λόγω της γειννιάσής της με την Κρήτη, εγκαταστάθηκε σχεδόν από την αρχή γερμανική φρουρά, ενώ εξαιτίας του αποκλεισμού της από τους Αγγλοαμερικανούς δημιουργήθηκαν προβλήματα επισιτισμού. Μετά την ήττα των Γερμανών και την αποχώρησή τους από το νησί, οι Καρπάθιοι με πρωτοστάτες τους κατοίκους των Μενετών αποπλίζουν στις 5 Οκτωβρίου του 1944 την ιταλική φρουρά, που είχε αναλάβει και πάλι τη διοίκηση του νησιού, και πρώτοι απ' όλα τα Δωδεκάνησα κηρύσσουν την ένωση με την Ελλάδα. Το νησί, όπως και τα υπόλοιπα Δωδεκάνησα, ενσωματώνεται στο ελληνικό κράτος στις 7 Μαρτίου του 1947, αφού μεσολαβήσει σύντομη διοίκηση από τη Μεγάλη Βρετανία.

3. Αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία

3. 1. Πηγάδια

Στην ακρόπολη του αρχαίου Ποτιδαίου, επάνω από το λιμάνι, σώζονται αναλημματικοί τοίχοι των Ελληνιστικών χρόνων. Στη θέση Μύλη, στα περίχωρα των Πηγαδίων, βρίσκεται μνημειώδης λαξευτός τάφος με αετωματική επίστεψη και στις θέσεις Ίστια και Βαθυπόταμος δύο ιερά. Στην αρχή του δρόμου που οδηγεί στο Απέρι έχει αποκαλυφθεί η [τρίκλιτη παλαιοχριστιανική βασιλική](#) της Άφωτης.

3. 2. Μενετές

Στη θέση Κούρι εντυπωσιακοί είναι δύο τάφοι σε μορφή σαρκοφάγων, πιθανώς των Ρωμαϊκών χρόνων.

3. 3. Αρκάσα

Στο ακρωτήριο Παλιόκαστρο, όπου βρισκόταν η ακρόπολη της αρχαίας Αρκάσειας, διατηρούνται αναλημματικοί τοίχοι κυκλώπειας και πολυγωνικής τοιχοδομίας των Ελληνιστικών χρόνων. Στους πρόποδες του λόφου έχει αποκαλυφθεί σε ανασκαφές της περιόδου της ιταλοκρατίας η παλαιοχριστιανική βασιλική της Αγίας Αναστασίας με κατά χώραν ψηφιδωτά δάπεδα και νοτιοανατολικότερα η βασιλική του πρεσβυτέρου Ευχαρίστου. Στη θέση Εξίλες, μεταξύ Αρκάσας και Μενετών, βρίσκεται το εκκλησάκι του Αγίου Μάμα με κωνικό ιδιόμορφο τρούλο και τοιχογραφίες του 1300.

3. 4. Λευκός

Στην παραλία του Λευκού έχει αποκαλυφθεί το 1968 παλαιοχριστιανική βασιλική με την [αψίδα](#) της μέσα στη θάλασσα και σε μικρή απόσταση βορειότερα, στον κόλπο του Φραγκολιμιώνα, σώζονται λείψανα παλαιοχριστιανικού λουτρού. Αψίδα δεύτερης βασιλικής διακρίνεται πίσω από το ιερό της Παναγίας της Γυαλοχωραφίτισσας. Η ίδια η εκκλησία διατηρεί σπαράγματα τοιχογραφιών του 14ου αιώνα. Στα Ριά του Λευκού βρίσκεται υπόγεια δεξαμενή των Ρωμαϊκών χρόνων με υπόστυλη κεντρική αίθουσα και στοές και στο Πελεκητό αρχαίο λατομείο, σε τμήμα του οποίου έχουν διαμορφωθεί, πιθανώς στους Ρωμαϊκούς χρόνους, δωμάτια και δεξαμενή. Βορειότερα στις Ρίζες είναι ορατοί αρχαίοι τοίχοι, κτήρια και

λαξευτή κυκλική δεξαμενή. Κοντά στη διασταύρωση του δρόμου που οδηγεί στην παραλία του Λευκού με το δρόμο προς Μεσοχώρι βρίσκεται η σπάνιου αρχιτεκτονικού τύπου πεντάτρουλη δίκογχη εκκλησία του Αγίου Γεωργίου, κατάγραφη με τοιχογραφίες σε δύο στρώματα, από τα οποία το παλαιότερο χρονολογείται γύρω στο 1300. Σε ύψωμα επάνω από την εκκλησία διατηρείται ελληνιστικό οχυρό με πύργο ισοδομικής τοιχοποιίας και υπόγειες δεξαμενές.

3. 5. Σώκαστρο

Στη νησίδα Σώκαστρο, απέναντι από το Λευκό, εκτεταμένα ερείπια μεσαιωνικού οικισμού με θολοσκέπαστα κτίσματα και οχύρωση έχουν θεωρηθεί σταθμός ανεφοδιασμού του βυζαντινού στόλου.

3. 6. Απέρι

Στο λόφο Κοράκι, πιθανή ακρόπολη της αρχαίας πόλης Καρπάθου, σώζονται εκτεταμένα λείψανα κάστρου της εποχής των Κορνάρων. Στην ωραία τοποθεσία Πίνι, κοντά στη Βολάδα, ίσως βρισκόταν υπαίθριο ιερό του Απόλλωνος, όπως συνάγεται από επιγραφή («Δωρικόν ψήφισμα») που βρέθηκε στην περιοχή. Σε πεδινή έκταση ανατολικά του Απερίου, η μονόχωρη δίκογχη εκκλησία του Αγίου Γεωργίου του Αράπη έχει λείψανα τοιχογραφιών πιθανώς του 14ου αιώνα, ενώ στα ΒΔ στη μισογκρεμισμένη εκκλησία των Αγίων Θεοδώρων (Αι Θώρης) σώζονται τοιχογραφίες σε δύο στρώματα, το παλαιότερο του 13ου αιώνα.

3. 7. Απελλα

Στο χωματόδρομο που οδηγεί στη γραφική παραλία, ο σπηλαιώδης ναός του Αγίου Λουκά είναι διακοσμημένος με τοιχογραφίες του β' μισού του 13ου αιώνα.

3. 8. Σπώα

Στο βόρειο άκρο της παραλίας του Αγίου Νικολάου, διατηρούνται σε σημαντικό ύψος τείχος της παλαιοχριστιανικής βασιλικής της Εφταπατούσας και ερείπια παλαιοχριστιανικού λουτρού.

3. 9. Βρυκούντα

Τα ερείπια της αρχαίας πόλης εκτείνονται σε βραχώδες επίμηκες ακρωτήριο, στο άκρο του οποίου βρίσκεται η σπηλαιώδης εκκλησία του Αγίου Ιωάννη. Διατηρείται σε μεγάλο ύψος τμήμα του οχυρωματικού περίβολου **ισοδομικής τοιχοποιίας** (4ος αι. π.Χ.), επίσης θαλαμοειδείς λαξευτοί τάφοι και κοντά στο μονοπάτι που οδηγεί στη Βρυκούντα μνημειώδης λαξευτός τάφος διακοσμημένος με ανάγλυφες ασπίδες και ξίφη. Τη συνέχιση της ζωής κατά τους Παλαιοχριστιανικούς χρόνους μαρτυρούν τα λείψανα τριών βασιλικών. Τρεις ακόμη βασιλικές έχουν εντοπιστεί βορειότερα, στο φυσικό λιμάνι του Τριστόμου, έδρα πιθανώς στην Αρχαιότητα του παροδιακού ιερού του Ποσειδώνος Πορθμίου.

3. 10. Όλυμπος

Ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα μονόχωρα εκκλησάκια της Αγίας Άννας της Καθολικής με ανεικονικό διάκοσμο, πιθανώς από την εποχή της εικονομαχίας (8ος/9ος αιώνας), και ακριβώς δίπλα το εκκλησάκι των Αγίων Σαράντα με τοιχογραφίες του 11ου αιώνα.

3. 11. Νήσος Σαρία

Ίχνη κατοίκησης στο νησί έχουν διαπιστωθεί από την Ύστερη Νεολιθική Εποχή (4000-3000 π.Χ.) και την Πρώιμη/Μέση Εποχή του Χαλκού (2300-2000 π.Χ.). Με τη Σάρο των ιστορικών χρόνων συνδέεται η ακρόπολη στο λόφο Κάστελο, νότια του κόλπου των Παλατίων, όπου σώζονται λείψανα οχύρωσης στη δυτική πλαγιά, καθώς και δύο λαξευτοί θαλαμωτοί τάφοι.

Στη θέση Παλάτια, ανατολικά του ιερού της εκκλησίας της Αγίας Σοφίας, είναι ορατά η αγίδα και το σύνθηρο μεγάλης παλαιοχριστιανικής βασιλικής και σε μικρή απόσταση προς τα βορειοδυτικά λουτρό της ίδιας εποχής. Δύο ακόμη βασιλικές έχουν εντοπιστεί στην πλαγιά βόρεια του κόλπου, ενώ τρίκλιτη βασιλική με **νάρθηκα** υπάρχει και στην κορυφή της αρχαίας ακρόπολης στον Κάστελο. Εξαιρετικά ιδιόμορφος είναι ο μεσαιωνικός οικισμός (ίσως του 9ου/10ου αιώνα) στα Παλάτια, με λιθόκτιστα μονόχωρα κτίσματα με κωνική θολωτή οροφή και μικρό προστώο σε ορισμένα από αυτά. Παρόμοια πλινθόκτιστα κτίσματα απαντώνται σε οικισμούς της Συρίας και της Νοτιοανατολικής Τουρκίας.

(Βασιλική Πατσιαδά)

4. Παλαιοχριστιανικές εκκλησίες της Καρπάθου

Η ευημερία της Καρπάθου κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο (4ος - 7ος αι.) τεκμαίρεται εκτός των άλλων από τον μεγάλο αριθμό παλαιοχριστιανικών βασιλικών. Ο σημαντικός ρόλος της εκκλησίας και των επισκόπων ως κύριων φορέων ιδεολογικής, πολιτικής και οικονομικής εξουσίας, όπως και ο ανταγωνισμός διαφόρων χριστιανικών ομάδων, συνετέλεσαν στην ανέγερση πολλών και μεγάλων εκκλησιών.

Στη νότια Κάρπαθο, το Ποτίδαιο και η Αρκάσα θα συνεχίσουν να ευημερούν τον 5ο, 6ο και τον μισό 7ο αι. Από την μεγάλη παλαιοχριστιανική βασιλική του Ποτιδαίου (α' μισό 6ου αι.), στη ΝΔ πλευρά της κλασικής Ακρόπολης, έχουν διασωθεί αρχιτεκτονικά μέλη του εσωτερικού διακόσμου (κίονες, κιονόκρανα και η μονολιθική κολυμπήθρα).

Κατά μήκος της παραλίας του όρμου των Πηγαδιών (αρχ. Ποτίδαιου) έχουν εντοπιστεί δύο παλαιοχριστιανικές Βασιλικές, η «της Αφωτης» και η ανώνυμη στη θέση «Κεφάλι». Η της Αφωτης, τρίκλιτη με πλούσιο μαρμάρινο εσωτερικό διάκοσμο, βρίσκεται στη θέση όπου πιθανότατα προϋπήρχε αρχαίο ιερό.

Η μεγάλη τρίκλιτη παλαιοχριστιανική Βασιλική στο Κεφάλι είναι χτισμένη σε περίοπτη θέση του λόφου και αντικατέστησε αρχαίο ιερό. Έχουν αναγνωριστεί τρεις οικοδομικές περιόδοι. Στην πρώτη το δάπεδο ήταν διακοσμημένο με ψηφιδωτά, στη δεύτερη με μαρμαρόπλακες και εγχώριες λιθόπλακες, στη δε τρίτη στο χώρο του βήματος χτίστηκε μικρό ναύδριο. Ο αρχιτεκτονικός διάκοσμος αποτελείται από κορινθιακά κιονόκρανα που χρονολογούνται στο α' τέταρτο του 6ου αι.

Στη Αρκάσα, στα ΝΔ του νησιού, έχουν εντοπιστεί 5 παλαιοχριστιανικές βασιλικές. Πρόκειται για μεγάλα μνημεία με πλούσιο ψηφιδωτό διάκοσμο και πολλές αφιερωματικές επιγραφές που συνδέονται με τους δωρητές. Χρονολογούνται από τους ανασκαφείς στο τελευταίο τέταρτο του 5ου αι.

Στο μέσον περίπου του νησιού, στον παραλιακό οικισμό του Λευκού, έχουν εντοπιστεί τρεις παλαιοχριστιανικές βασιλικές. Η βασιλική του νότιου λιμανιού (α' μισό του 6ου αι.) έχει τρία κλίτη, μαρμάρινους κίονες και κιονόκρανα, και ψηφιδωτά δάπεδα. Οι άλλες δύο είναι η βασιλική της δυτικής πούντας με ερειπωμένο λουτρό, και εκείνη που βρίσκεται στη θέση όπου σώζεται η μεσοβυζαντινή εκκλησία της Γιαλοχωραφίτισσας. Ανατολικά της εκκλησίας υπάρχουν τάφοι παλαιοχριστιανικής εποχής που αποτελούσαν το κοιμητήριο του οικισμού.

Βόρεια του Μεσοχωρίου, στον όρμο της Αγ. Ειρήνης, υπάρχει μικρή εκκλησία της Αγ. Ειρήνης που είναι χτισμένη στο βήμα τρίκλιτης παλαιοχριστιανικής βασιλικής.

Στο επίνειο του οικισμού των Σπόων, στον όρμο του Αγ. Νικολάου και στη θέση Μαραθί, βρίσκεται μεγάλη τρίκλιτη βασιλική γνωστή ως Εφταμπατούσα. Διατηρείται σε ικανό ύψος η αγίδα του ιερού και οι πλάγιοι εξωτερικοί τοίχοι. Το δάπεδο της εκκλησίας ήταν διακοσμημένο με ψηφιδωτά και ο γλυπτός εσωτερικός διάκοσμος ήταν πλούσιος, από λευκό κυρίως μάρμαρο. Στα νότια της βασιλικής και σε άμεση γειτνίαση υπάρχει παλαιοχριστιανικό λουτρό. Βόρεια της βασιλικής, στο ανώτερο επίπεδο του οικισμού εντοπίζεται δεύτερη παλαιοχριστιανική βασιλική (α' μισό του 6ου αι.).

Ο οικισμός της Βρυκούνας, στο ΒΔ άκρο του νησιού, παρέμεινε σε ακμή μέχρι τα μέσα του 7ου αι. μ.Χ., οπότε έκτοτε εγκαταλείπεται και παραμένει ως ερειπιώνας. Εκεί χτίστηκαν τρεις παλαιοχριστιανικές βασιλικές.

Η πρώτη μεγάλη βασιλική (τέλη 5ου αι.) είναι του λιμανιού, τρίκλιτη με αψίδα στα ανατολικά, τρίπλευρη εξωτερικά και ημικυκλική στο εσωτερικό, με δάπεδά της διακοσμημένα με ψηφιδωτά. Για την ανοικοδόμηση έγινε ευρύτατη χρήση αρχαίου υλικού.

Οι δυο άλλες βασιλικές (α΄ μισό 6ου αι.) βρίσκονται στην τειχισμένη πόλη. Η Α΄ είναι τρίκλιτη με νάρθηκα στα δυτικά και ημικυκλική αψίδα στα ανατολικά του κεντρικού κλίτους. Νότια αυτής βρίσκεται η βασιλική Β΄, τρίκλιτη με νάρθηκα στα δυτικά και εγγεγραμμένη αψίδα στα ανατολικά του κεντρικού κλίτους.

Στο βόρειο άκρο της Καρπάθου, στο χώρο ιερού του Πορθμείου Ποσειδώνα, χτίστηκε ευμεγέθης παλαιοχριστιανική βασιλική, τρίκλιτη με νάρθηκα και εξωνάρθηκα στα δυτικά και ημικυκλική αψίδα στα ανατολικά.

ΒΔ της Βρυκούνας, στο λιμάνι του Τριστόμου, διατηρείται σε ερειπιώδη κατάσταση μεγάλη τρίκλιτη βασιλική γνωστή ως «Άγιοι Θεόδωροι» με νάρθηκα και εξωνάρθηκα στα δυτικά και μεγάλη ημικυκλική αψίδα στο ανατολικό άκρο του κεντρικού κλίτους. Τα πλάγια κλίτη χωρίζονταν από το κεντρικό με κιονοστοιχίες δέκα κίωνων σε κάθε πλευρά. Το δάπεδο του κεντρικού κλίτους ήταν διακοσμημένο με ψηφιδωτά. Στη ΝΑ πλευρά και σε γειτνίαση με τη βασιλική σώζεται παλαιοχριστιανικό λουτρό.

Στις ΝΑ παρυφές του οικισμού, στη θέση «Εβραϊκά», σώζεται τρίκλιτη βασιλική του ίδιου τύπου.

Βόρεια του οικισμού του Τριστόμου, στη θέση «Πέρα Λίμνες», βρίσκεται τρίκλιτη βασιλική με δύο ημικυκλικές αψίδες και νάρθηκα στα δυτικά. Όλα τα στοιχεία της διατηρούνται σε ικανό ύψος.

Ανατολικά του σημερινού παράλιου οικισμού Διαφάνι στη θέση «Παλαία» διατηρούνται τα λείψανα μικρής τρίκλιτης παλαιοχριστιανικής βασιλικής.

Νότια του Διαφανιού, στη θέση «Φίλιος», υπάρχει παράλιος οικισμός με άγνωστη παλαιοχριστιανική βασιλική (α΄ μισό 6ου αι.). Διατηρούνται τα δύο κλίτη, κεντρικό και νότιο, με αψίδα ημικυκλική στα ανατολικά και νάρθηκα στα δυτικά. Το δάπεδο του κεντρικού κλίτους είναι διακοσμημένο με ψηφιδωτά.

(Βασίλειος Καραμπάτσος)

5. Παραδοσιακή και νεότερη αρχιτεκτονική

Η τουριστική ανάπτυξη και το μεταναστευτικό συνάλλαγμα που επενδύθηκε στην ανέγερση ιδιωτικών οικιών, αλλά και οι ανάγκες της σύγχρονης ζωής, έχουν αλλοιώσει σε μεγάλο βαθμό την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του νησιού, ιδιαίτερα στην πρωτεύουσα του νησιού Πηγάδια. Στα περισσότερα χωριά, ωστόσο, διατηρούνται γραφικές οικίες στον τύπο του αστικού σπιτιού με νεοκλασικά στοιχεία, ο οποίος επικράτησε στα [Αωδεκάνησα](#) από τις αρχές του 20ού αιώνα. Ο τύπος αυτός αντικατέστησε το παλαιότερο λαϊκό καρπάθικο σπίτι, που στην πρωταρχική του μορφή αποτελούνταν από ένα πλατυμέτωπο δωμάτιο στη μία πλευρά μικρής αυλής, ήταν πετρόκτιστο, χωρίς επιχρίσματα, με ένα μικρό παράθυρο επάνω από την είσοδο, στέγη από χώμα και οροφή με ξύλινα δοκάρια και κλαδιά. Η εσωτερική διαρρύθμιση του μονόχωρου σπιτιού εξυπηρετούσε με σοφό τρόπο τις ανάγκες της καθημερινής ζωής. Διαιρούνταν σε ένα χαμηλότερο τμήμα, τον πάτο, όπου βρίσκονταν ξύλινος καναπές και χαμηλό τραπέζι για το φαγητό (σοφράς), και σε ένα υπερυψωμένο ξύλινο πατάρι στο πίσω μέρος του, τον σουφά, όπου κοιμόταν σε στρώματα όλη η οικογένεια. Χειροποίητα κεντήματα και κλιμίμα στόλιζαν τα κάγκελα του σουφά, από το οποία το πιο περίτεχνο, η στυλομαντήλα, κάλυπτε το στύλο, ξύλινο κατακόρυφο δοκάρι στο μέσο του δωματίου, συμβολικό και πραγματικό στήριγμα του σπιτιού. Πολυάριθμα πιάτα και γυαλικά, τοποθετημένα σε ξύλινα ράφια γύρω από τους τοίχους, συμπλήρωναν τον πλούσιο διάκοσμο. Σουφάδες κατασκευάζονται και σήμερα σε νεόδμητες οικίες, ως ένδειξη διατήρησης της παράδοσης.

Ιδιαίτερα αξιόλογα δείγματα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής αποτελούν επίσης οι ανεμόμυλοι (σώζονται αρκετοί στην

Όλυμπο), πεταλόσχημοι οι περισσότεροι ή κυλινδρικοί, καθώς και οι αγροτικές οικίες, οι λεγόμενοι στάβλοι, που χτίζονταν κοντά σε καλλιεργήσιμες εκτάσεις σχηματίζοντας πολλές φορές ολόκληρα χωριά, όπως στον αγροτικό οικισμό της Αυλώνας που αριθμεί 300 στάβλους. Ιδιαίτερα εντυπωσιακοί είναι επίσης οι στάβλοι στο Πελεκητό, χτισμένοι σε μεγάλη φυσική κοιλότητα του βράχου.

6. Μουσεία

Το Αρχαιολογικό Μουσείο λειτουργεί από τον Οκτώβριο του 2005 στη δυτική πτέρυγα του Επαρχείου. Στις τρεις αίθουσές του παρουσιάζονται ευρήματα που χρονολογούνται από τους Νεολιθικούς ως και τους Μεσαιωνικούς χρόνους.

Στο Λαογραφικό Μουσείο στο Όθος υπάρχει αναπαράσταση του εσωτερικού του καρπάθικου σπιτιού και στο Λαογραφικό Μουσείο των Μενετών, στον περίβολο του Αγίου Αντωνίου, εκτίθενται αγροτικά εργαλεία.

7. Λαϊκός πολιτισμός – εθιμικό δίκαιο

Στην Κάρπαθο διατηρούνται ζωντανές όσο σε λίγες περιοχές της χώρας μας οι τοπικές παραδόσεις, η μουσική, οι χοροί και οι αυτοσχέδιες μαντινάδες, οι οποίες τα τελευταία χρόνια δημοσιεύονται και στον τοπικό τύπο. Σε μικρότερο βαθμό επιβιώνουν κάποιες μορφές λαϊκής τέχνης, όπως η κεντητική, η υφαντουργία και η ξυλογλυπτική.

Η καρπάθικη μουσική είναι στενά συνυφασμένη με τη ζωή των κατοίκων, καθώς συνοδεύει πανηγύρια, γάμους και ιδιωτικά γλέντια. Πολυάριθμοι είναι οι σκοποί και τα παραδοσιακά τραγούδια, πολλά από τα οποία έχουν καταγραφεί και δημοσιευθεί. Τα όργανα της καρπάθικης μουσικής, η αχλαδόσχημη τρίχορδη λύρα, το λαούτο, η τσαμπούνα και το βιολί, παίζονται συνήθως σε ζευγάρια. Ο παλαιότερος συνδυασμός τριών οργάνων (λυροτσάμπουνα) διατηρείται μόνο στα βόρεια χωριά. Ο χορός γίνεται στην πλατεία του χωριού ή στο εκκλησιαστικό μέγαρο. Στην Όλυμπο ιδιαίτερα, όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς σε μεγάλα πανηγύρια σαν αυτό του Αϊ-Γιάννη στη Βρυκούντα, ακολουθείται συγκεκριμένο τυπικό. Το ξεκίνημα γίνεται με εκκλησιαστικά τροπάρια και δημοτικά τραγούδια, ακολουθεί ο χορός, πρώτα ο σιανός ή κάτω χορός, μετά ο γονατιστός και στο τέλος ο ζωηρός πάνω χορός. Οι γυναίκες χορεύουν στα δεξιά των ανδρών και πρέπει να φορούν την ολυμπίτικη στολή, η οποία για τις μεγαλύτερες σε ηλικία αποτελεί καθημερινό ένδυμα.

Παλαιότερα οι κοινωνικές σχέσεις και η κοινωνική διαστρωμάτωση καθώς και η οικονομική εξέλιξη του νησιού καθορίζονταν σε μεγάλο βαθμό από το κληρονομικό εθιμικό δίκαιο, και ειδικότερα το έθιμο της κανακαριάς. Το έθιμο κωδικοποιήθηκε από τη γενική συνέλευση των κοινοτήτων της Καρπάθου σε ένα γραπτό κείμενο που συντάχτηκε στις 8 Φεβρουαρίου του 1864 στο Απέρι. Σύμφωνα με αυτό, η περιουσία των γονέων μεταβιβαζόταν ακέραια μόνο στα πρωτότοκα παιδιά, του πατέρα στον πρωτότοκο γιο και της μητέρας στην πρωτότοκη κόρη. Τα υπόλοιπα αδέρφια δεν είχαν δικαίωμα να εγείρουν οποιαδήποτε αξίωση σε αυτήν, εκτός και αν επρόκειτο για κτήματα ή αντικείμενα που είχαν αγοραστεί από τους γονείς, χωρίς να τα έχουν κληρονομήσει. Απαραίτητη προϋπόθεση για να κληρονομήσουν ο κανακάρης ή η κανακαρά ακέραια την περιουσία ήταν να φέρουν το όνομα του παππού ή της γιαγιάς αντίστοιχα. Στόχος του εθίμου ήταν η διάσωση του ονόματος και η αποφυγή του κατακερματισμού της περιουσίας.

Οι πρωτότοκοι, κανακάρηδες και κανακαρές, ως κάτοχοι της γης, αποτελούσαν το ανώτερο κοινωνικό στρώμα της καρπάθικης κοινωνίας. Ασκούσαν τα κοινοτικά και εκκλησιαστικά αξιώματα, διέμεναν σε συγκεκριμένες συνοικίες και ξεχώριζαν οι κανακάρηδες με τα πολυτελή τους ενδύματα και οι κανακαρές με τις σειρές από χρυσές λίνες που φορούσαν στο λαιμό, τις «κολαίνες». Οι δευτερότοκες κόρες έμεναν συνήθως ανύπαντρες και ζούσαν στο σπίτι της πρωτότοκης αδελφής, ασχολούμενες με τις βαρειές αγροτικές και οικιακές εργασίες. Τα δευτερότοκα αγόρια αναγκάζονταν να μεταναστεύσουν, παλαιότερα (το 19ο αιώνα) στη Μικρά Ασία, στην Ελλάδα, σε χώρες της Αφρικής ακόμη και στη μακρινή Περσία, όπου εργαζόνταν ως μαραγκοί και οικοδόμοι, και από τις αρχές του 20ού αιώνα κυρίως στην Αμερική. Το εθιμικό δίκαιο καταργήθηκε επισήμως το 1922. Κάποια στοιχεία του ωστόσο επιβιώνουν ακόμη μαζί με άλλα έθιμα, όπως η τελετή του γάμου, τα επτά, που γίνονταν την έβδομη ημέρα από τη γέννηση του παιδιού, το έθιμο της Λαμπρής Τρίτης στην Όλυμπο με περιφορά των εικόνων στις εκκλησίες του χωριού και στο νεκροταφείο.

(Βασιλική Πατσιαδά)

8. Όλυμπος Καρπάθου

8. 1. Ο οικισμός

Η Όλυμπος ή Έλυμπος είναι το βορειότερο και πιο ορεινό χωριό της Καρπάθου, χτισμένο αμφιθεατρικά σε μια πλαγιά του όρους Προφήτης Ηλίας. Το επίγειό του είναι το Διαφάνι. Η ευρύτερη περιοχή της Ολύμπου, που περιλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος του βόρειου τμήματος του νησιού, καθώς και τη νήσο Σαρία, αποτελείται από ορεινές εκτάσεις περίπου 37 τ.χλμ., πολλές από τις οποίες καλύπτονται με δάση ή χρησιμοποιούνται ως βοσκοτόπια.

Πρώτη αναφορά στην Όλυμπο γίνεται από τον Buondelmonti το 15ο αιώνα, ο οικισμός όμως πρέπει να ιδρύθηκε μεταξύ 10ου και 15ου αιώνα. Υπάρχουν πολλές παραδόσεις σχετικά με την ίδρυσή του. Μια από αυτές υποστηρίζει ότι οι κάτοικοι είναι απόγονοι των κατοίκων του αρχαίου Βρυκού (σημ. Βρουκούντα) στο βόρειο τμήμα του νησιού, που κατέφυγαν εκεί για να αποφύγουν τις αραβικές επιδρομές, κατά τον 7ο - 9ο αιώνα, ενώ σύμφωνα με μια άλλη πρόκειται για τον πληθυσμό της πόλης που κατέφυγε στο εσωτερικό του νησιού μετά την καταστροφή της από σεισμό. Έχει επίσης διατυπωθεί η θεωρία ότι το όνομά της η Όλυμπος το οφείλει στο μεγάλο υψόμετρό της ή στους κατοίκους του χωριού Ελύμποι της [Χίου](#), οι οποίοι μετέφεραν στη νέα τους πατρίδα το όνομα αλλά και τα ήθη και έθιμα του χωριού τους, καθώς και την ιδιότυπη διάλεκτό τους.

Οι πληροφορίες που διαθέτουμε για τον οικισμό κατά τα νεότερα χρόνια είναι ελάχιστες, καθώς οι [περιηγητές](#) της Δύσης δεν έφταναν μέχρι εκεί, μεταφέρουν όμως στα κείμενά τους τον απόηχο των ιδιαιτεροτήτων της. Η παράδοση αναφέρει ότι η Όλυμπος αρχικά ήταν αθέατη από τη θάλασσα, οχυρωμένος οικισμός με μικρότερη από τη σημερινή έκταση, ο οποίος διέθετε κάστρο με πολλές εισόδους, τις καμάρες. Από τις τελευταίες θεωρείται ότι προέρχεται το όνομα μιας συνοικίας, της «Έξω Καμάρας», η οποία ονομάστηκε έτσι διότι βρισκόταν εκτός των τειχών. Το πιο πιθανό είναι ότι αποτελεί έναν από τους οικισμούς του Αιγαίου που δημιουργήθηκαν σε ασφαλείς θέσεις στο εσωτερικό των νησιών, προκειμένου να αποφύγουν οι κάτοικοι τις πειρατικές επιδρομές. Πάντως το 18ο - 19ο αιώνα, μολονότι το Απέρι ήταν το διοικητικό κέντρο του νησιού ως το 1892, οι Μενετές και η Όλυμπος ήταν οι μεγαλύτεροι οικισμοί σε μέγεθος. Η Όλυμπος ήταν από τα πιο σημαντικά παραγωγικά κέντρα του νησιού, ιδιαίτερα σε σιτηρά. Μάρτυρες αυτού είναι οι πολυάριθμοι πεταλόσχημοι ανεμόμυλοι.

Οι κάτοικοι της Ολύμπου διακρίνονταν στους τσοπάνηδες και στους «δεσπέρεις», που ασχολούνταν με τη γεωργία. Οι πρώτοι κατοικούσαν έξω από το κάστρο και οι δεύτεροι εντός του, γι' αυτό και ονομάζονταν επίσης «καστρηνοί». Πέρα από την περιορισμένη καλλιεργήσιμη γη της περιοχής, οι δεσπέρεις ίσως έκαναν χρήση πιο μακρινών περιοχών όπου έχτιζαν καλύβες. Αργότερα τα κτίσματα αυτά εξελίχθηκαν σε «στάβλους» (χαρακτηριστικές αγροικίες), ακόμη και σε τόπους μόνιμης κατοικίας, όπως στην Αυλώνα ή στη Σαρία.

8. 2. Λαϊκός πολιτισμός

Η Όλυμπος, λόγω της γεωγραφικής απομόνωσής της, παρουσιάζει μεγάλες πολιτιστικές ιδιαιτερότητες σε σχέση με τα λεγόμενα «Κάτω Χωριά», από τα οποία διαφοροποιείται ως προς την οικονομική και κοινωνική εξέλιξη. Έτσι, στην Όλυμπο έχουν διατηρηθεί ιδιότυπα έθιμα, το αρχαϊκό [γλωσσικό ιδίωμα](#) και η παραδοσιακή φορεσιά, την οποία φορούν ακόμη και σήμερα οι ηλικιωμένες γυναίκες του χωριού.

Η Όλυμπος είναι επίσης γνωστή για τη μεγάλη [μουσική της παράδοση](#) και τα περίφημα γλέντια. Με την ευκαιρία γεγονότων όπως πανηγύρια, γάμοι και ονομαστικές γιορτές, οι κάτοικοι γλεντούν με τους ντόπιους σκοπούς της αχλαδόσχημης λύρας, του βιολιού, της τσαμπούνας και του λαούτου. Οι «γλεντιστές» προσαρμόζουν διαφορετικά κάθε φορά αυτοσχέδια δίστιχα σε ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο στίχο, τις μαντινάδες, με θέματα παρμένα από την αφορμή του γλεντιού (π.χ. ευχές στους μελλοντικούς), την καθημερινότητα και την επικαιρότητα. Συχνά αποκτούν διαλογική μορφή που προσδίδει στο γλέντι ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Στο γλέντι συμμετέχουν μόνο οι άνδρες, ενώ οι γυναίκες παρακολουθούν από απόσταση. Το πιο σημαντικά πανηγύρια στην Όλυμπο γίνονται το Δεκαπενταύγουστο, όταν γιορτάζει η εκκλησία της «Κοίμησης της

Θεοτόκου», διάρκειας τριών ημερών, και στις 29 Αυγούστου του Αϊ-Γιάννη στη Βρουκούντα, όταν οι κάτοικοι του οικισμού αλλά και άλλοι Καρπάθιοι μεταβαίνουν στο εντυπωσιακό σπήλαιο με το ναό και διανυκτερεύουν στην ύπαιθρο.

8. 3. Η κανακαριά στην Όλυμπο

Το έθιμο του κανακάρη ή της κανακαράς, το οποίο αφορά την οικογενειακή δομή και την κληρονομική μεταβίβαση, είναι ευρύτερα διαδεδομένο στο νησιωτικό χώρο. Στην Κάρπαθο όμως, και ειδικότερα στην Όλυμπο, αποτέλεσε κατεξοχήν σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης των κοινωνικών σχέσεων. Το έθιμο είχε αντίκτυπο στην κοινωνική δομή της κοινότητας της Ολύμπου. Από την κληρονομική διαδοχή προέκυψε μια κοινωνική ομάδα γαιοκτημόνων που συγκέντρωσε στα χέρια της την οικονομική, διοικητική και κοινωνική εξουσία της κοινότητας. Σύμβολο της ισχύος αυτής της ιδιότυπης ομάδας, στους κόλπους της οποίας επικρατούσε η ενδογαμία, ήταν η εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου, στην οποία μπορούσαν μόνο αυτοί να εκκλησιαστούν, ενώ όταν ο οικισμός επεκτάθηκε έξω από το Κάστρο, οι πρωτότοκοι είχαν το αποκλειστικό δικαίωμα διαμονής στην Έξω Καμάρα που είχε θέα προς τη θάλασσα. Ως το 1922 οι κανακάρηδες διατηρούσαν στην εκκλησία της Κοίμησης ιδιωτικά στασίδια για τους άνδρες και ιδιωτικές πλάκες στο πλακόστρωτο του πρόναου για τις γυναίκες, τις «μερέες». Επίσης οι κανακάρηδες έχτιζαν ιδιωτικές εκκλησίες και είχαν τους δικούς τους ανεμόμυλους και νερόμυλους όπως και τα πιο εύφορα πεδινά εδάφη της κοινότητας. Το χαρακτηριστικό της κανακαράς ήταν η «κολαίνα», που δεν επιτρεπόταν να φορούν οι υπόλοιπες γυναίκες. Πρόκειται για χρυσούφαντο ύφασμα που πάνω του είχε ραμμένα χρυσά νομίσματα, βενέτικα φλουριά και κωνσταντινάτα, λίρες και άλλα νομίσματα.

(Βασιλική Σπυροπούλου - Μαρία Κονιώτη)

9. Η μεσογειακή φώκια

Η μεσογειακή φώκια (*Monachus monachus*), ένα από τα 35 είδη φώκιας που υπάρχουν σε όλον τον κόσμο, αποτελεί το πιο απειλούμενο με εξαφάνιση ζώο της Ευρώπης.

Έχει κοντό, στιλπνό τρίχωμα, το χρώμα του οποίου ποικίλλει στις διάφορες περιοχές του σώματος από το ανοιχτό καφέ μέχρι το μαύρο, με τα αρσενικά άτομα να είναι συνήθως πιο σκούρα από τα θηλυκά. Από τα μεγάλα είδη φωκών, έχει μήκος γύρω στα 2,5 μέτρα και ζυγίζει περίπου 300 κιλά. Τα νεογέννητα έχουν μήκος 1 μέτρο και ζυγίζουν 15-20 κιλά. Οφείλει το όνομά της στο σκούρο χρώμα που θυμίζει ράσο και τον χοντρό λαιμό που προσομοιάζει σε ράσο μοναχού.

Δεινή κολυμβήτρια, λόγω του υδροδυναμικού σχήματος του σώματός της, έχει ιδιαίτερες δυνατότητες οξυγόνωσης μέσα στο νερό, πράγμα που της επιτρέπει να περνά αρκετό χρόνο στη θάλασσα. Ωστόσο, βγαίνει στη ξηρά την ώρα του τοκετού. Η αναπαραγωγική περίοδος τοποθετείται στους μήνες Ιούλιο-Νοέμβριο. Επειδή ο αναπαραγωγικός κύκλος διαρκεί περίπου 12 μήνες (10 μήνες κύηση και 6-8 εβδομάδες γαλουχία) και η φώκια γεννά ένα μόνο μικρό, ο ρυθμός αναπαραγωγής είναι αργός. Η φώκια μπορεί να φτάσει σε ηλικία μέχρι και 45 χρόνια. Τρέφεται με μεγάλη ποικιλία ψαριών καθώς και με μαλάκια, δεκάποδα κ.α. Χρειάζεται για τροφή σχεδόν το 5% του βάρους της και για να τη βρει μπορεί να διανύσει μεγάλες αποστάσεις.

Βασική απειλή για την επιβίωση του είδους είναι οι ανθρώπινες δραστηριότητες. Η ανεξέλεγκτη αλιεία καθώς και οι παράνομες μορφές της (π.χ. με χρήση δυναμίτη) έχουν οδηγήσει σε σημαντική μείωση των ιχθυαποθεμάτων. Επίσης, σημειώνονται αρκετά φαινόμενα θανάτωσης ή / και τυχαίας σύλληψης φώκιας σε αλιευτικά εργαλεία. Επιπλέον, η θαλάσσια ρύπανση και άλλες ανθρώπινες δραστηριότητες (αυθαίρετη δόμηση, ανέγερση ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων) προκαλούν καταστροφή των βιοτόπων.

Μέσα σε αυτό τον αγώνα επιβίωσης σημαντικός αριθμός της μεσογειακής φώκιας έχει βρει καταφύγιο στο νησιωτικό σύμπλεγμα της Καρπάθου, ιδιαίτερα στη βόρεια Κάρπαθο και τη Σαρία. Ο παράκτιος τόπος της βόρειας Καρπάθου αποτελεί περιοχή μεγάλου ενδιαφέροντος τόσο ως προς το γεωφυσικό και οικιστικό τοπίο, όσο και ως προς τον υποθαλάσσιο χώρο, που φιλοξενεί μεγάλο αριθμό θαλάσσιων οργανισμών. Ξεχωριστής σημασίας είναι η υποθαλάσσια χλωρίδα *Posidonia oceanica* που αποτελεί ιδανικό βιότοπο για την αναπαραγωγή ψαριών.

Ο μη κυβερνητικός οργανισμός μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα «Mom» έχει ως σκοπό την προστασία της μεσογειακής φώκιας. Οι δράσεις της Mom έχουν ως άξονες την έρευνα, διάσωση και περίθαλψη τραυματισμένων, άρρωστων ή ορφανών ζώων, την ίδρυση προστατευμένων περιοχών, την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των κατοίκων. Η Mom εκπονεί προγράμματα για τη προστασία του είδους σύμφωνα με τους άξονες και τις νομικές προδιαγραφές της διεθνούς κοινότητας.

Δραστηριοποιείται στο γεωγραφικό ενάλιο χώρο της Καρπάθου και στην ευρύτερη περιοχή μέσω της μόνιμης εγκατάστασης «ομάδων πεδίου» και υπό την αιγίδα του προγράμματος LIFE-Nature «Η μεσογειακή φώκια: Δράσεις προστασίας σε δύο ελληνικές περιοχές».

Το 2003, έπειτα από προσπάθεια και έρευνα ετών, καταγράφηκαν 4 νεογέννητα στην περιοχή της βόρειας Καρπάθου-Σαρίας, καθώς και ένα ορφανό νεογέννητο στη νότια Κάρπαθο. Σημαντικό έργο πραγματοποιήθηκε για την ενημέρωση των κατοίκων και των επισκεπτών. Αξίζει να σημειωθεί η παραγωγή ταινίας μικρού μήκους με περιεχόμενο αφιερωμένο στις περιοχές και τις δράσεις του ερευνητικού προγράμματος.

Η σημαντική παρουσία της Mom επιβεβαιώνεται μέσα από τη πρόταση θέσπισης μιας προστατευόμενης περιοχής με την ονομασία «Περιοχή Οικοανάπτυξης Ολύμπου». Η πρόταση ανταποκρίνεται στο θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ και έχει ως στόχο τη διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής ιδιαιτερότητας της περιοχής.

(Εύα Κέκου)

Bibliography :

	Φιλιππίδης Δ. , <i>Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική: Κάρπαθος</i> , Μέλισσα, Αθήνα 1984
	Μανωλακάκης Ε. , <i>Καρπαθιακά</i> , Αθήνα 1896
	Μιχαηλίδης-Νουάρος Μ. , <i>Ιστορία της νήσου Καρπάθου</i> , 2η έκδοση, Αθήνα 1998
	Μελάς Ε. , <i>Ποτίδαιον Καρπάθου. Από την Προϊστορική εποχή ως την ύστερη αρχαιότητα</i> , New York 1991
	Σαββίδης Α. , "Τα προβλήματα της ιστορίας της Καρπάθου κατά την Βυζαντινή/Μεσαιωνική περίοδο. Μέρος Α': Η περίοδος ως τα μέσα του 13ου αιώνα", <i>ΤΕΤΡΑΜΗΝΑ</i> , 65, 2001, 5068-5096
	Μιχαηλίδου-Νουάρου Μ. , <i>Λαογραφικά σύμμεικτα Καρπάθου, τομ. Α' - Β'</i> , Αθήνα 1932-1934
	Vernier B. , <i>Η κοινωνική γένεση των αισθημάτων. Πρωτότοκοι και υστερότοκοι στην Κάρπαθο</i> , Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2001
	Αλεξιάδης Μ. , <i>Καρπαθιακή Λαογραφία. Όψεις του Λαϊκού Πολιτισμού</i> , Πνευματικός Κέντρος Δήμου Καρπάθου, Αθήνα 2001
	Φιλιππίδης Δ. , <i>The vernacular design settings of Elympos: a rural spatial system in Greece</i> , Michigan 1973
	Μελάς Ε. , <i>The islands of Karpathos, Saros and Kasos in the Neolithic and Bronze Age</i> , Studies in Mediterranean Archaeology 67, 1985

	Αλεξιάδης Μ. , "Η λαογραφική κληρονομιά της Καρπάθου", <i>Δωδεκανησιακά Χρονικά</i> , 4, 1978, 192-209
	Χαλκιάς Γ. , <i>Μούσα Ολύμπου Καρπάθου</i> , Αθήνα 1980
	Jacovich G. , <i>Edifici bizantini di Scarpautho. Edifici e iscrizioni</i> , Rodi 1925
	Πελεκανίδης Στυλιανός , <i>Σύνταγμα των παλαιοχριστιανικών ψηφιδωτών δαπέδων της Ελλάδος, τομ. Α': Νησιωτική Ελλάς</i> , Θεσσαλονίκη 1974
	Μηνάς Κωνσταντίνος , <i>Τοπωνυμικό της Καρπάθου</i> , Αθήνα 2000
	Μηνάς Κωνσταντίνος , <i>Ιστορικά, Αρχαιολογικά και Λαογραφικά της Καρπάθου</i> , Κάρπαθος 2005
	Βολανάκης Ι. , "Τα παλαιοχριστιανικά μνημεία της νήσου Καρπάθου", <i>Δωδεκανησιακά Χρονικά</i> , 16, 1998, 199-226
	Καραμπάτσος Β. , "Η νομισματική παρουσία στην Κάρπαθο από την Υστερορωμαϊκή μέχρι την ύστερη Βυζαντινή περίοδο. Συμβολή στην ιστορία της Καρπάθου", <i>Πρακτικά Συνεδρίου της Δ' επιστημονικής συνάντησης "Το νόμισμα στα Δωδεκάνησα και τη μικρασιατική τους Περαιά"</i> , Αθήνα 2006, Οβολός 8, 283-296
	Μουτσόπουλος Ν. , "Κάρπαθος: Σημειώσεις ιστορικής τοπογραφίας και αρχαιολογίας. Αρχαίες πόλεις και μνημεία, βυζαντινές και μεσοβυζαντινές εκκλησίες, μεσαιωνικοί και νεότεροι οικισμοί, λαϊκή αρχιτεκτονική", <i>Επιστημονική Επετηρίδα της Πολυτεχνικής Σχολής</i> , 7, 1975-1977
	Kretzschmar Horst, Kretzschmar Gisela, Eccarius Wolfgang , <i>Ορχιδέες. Κρήτη & Δωδεκάνησα</i> , Mediterraneo Editions, Αθήνα 2007

Webliography :

	About the Music of Olymbos and the Region http://www.olymbos.org/music/
	Apella Nota http://www.karpathos.net/ApellaNota/frames.html
	Arkasa Karpathos - Kassos Greece http://www.arkasa.com/
	History of Olymbos, Northern Karpathos, and the region http://www.olymbos.org/history/
	Karpathian Tree http://www.karpathiantree.com/index.php?lang=el
	KARPATOS FM Radio Station http://www.karpathos.net/kfm/
	Karpathos.net http://www.karpathos.net/art.html
	Karpathos: Music moments from Vroukounta http://www.karpathos.net/a/vroukounta-1995/
	Karpathos-Geography http://www.inkarpathos.com/HTML/Info/Geography.shtml
	MOm Website

<http://www.mom.gr/homepage.asp?ITMID=101>

 Οlymbos

<http://www.olymbos.org/>

 Αυτοσχέδια μαντινάδα: Η λαϊκή ποιητική έκφραση στην Κάρπαθο

<http://www.karpathos.net/ApellaNota/prj/buschel-1998/gr.html>

 Βόρεια Κάρπαθος και Σαρία

<http://www.minenv.gr/1/12/121/12103/viotopoi/g4210003.html>

 Γενικά-Ιστορία Αρκάσας-Αρκεσσία

<http://www.arkasa.com/7101.html>

 Επαρχείο Καρπάθου & Κάσου

<http://www.eparxeio.com/>

 Καρπαθιακή Ηχώ

<http://hxw.karpathos.net/>

 Καρπαθοπαίδια

<http://www.karpathos.net/kpedia/>

 Κάρπαθος

<http://www.islasdelegeo.com/greek/islands/karpathos/>

 Νήσος Κάρπαθος

<http://hellas.teipir.gr/prefectures/greek/Dodekanisou/Karpathos.htm>

 Ράδιο Όλυμπος

<http://www.karpathos.net/ro/>

 Σύλλογος Απεριτών Αττικής Ομόνοια

<http://www.karpathos.net/omonia-attikis/>

 ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΑΔΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ "Ομόνοιας" Απερίου Καρπάθου

<http://www.karpathos.net/occ/>

Glossary :

 αψίδα, η

Γενικά, καμπύλη ή τοξοειδής απόληξη ή διαμόρφωση τοίχου. Επίσης, τοξοειδής κατασκευή μνημειακού ή μη χαρακτήρα. Στη βυζαντινή εκκλησιαστική αρχιτεκτονική, αψίδα ονομάζεται η κόγχη του Ιερού Βήματος, η κάτοψη της οποίας μπορεί να είναι ημικυκλική, πεταλόμορφη, ορθογώνια ή και πολυγωνική εξωτερικά. Η αψίδα συνήθως προεξέχει στο ανατολικό άκρο του ναού. Στο εσωτερικό χωρίζεται από τον κυρίως ναό με το τέμπλο. Αψίδες που εξέχουν ανατολικά του ναού μπορούσαν να έχουν και τα διαμερίσματα εκατέρωθεν του Ιερού (παραβήματα), συνήθως μικρότερες από την κεντρική αψίδα.

 ισόδομη τοιχοποιία, η

Σύστημα δόμησης τοίχων και τειχών σε συνεχείς, ισοϋψείς στρώσεις ισομεγέθων ορθογώνιων πλίνθων ή λίθων. Αυτοί τοποθετούνται σε σειρές έτσι ώστε το σημείο εφαρμογής των δύο υποκειμένων να βρίσκεται στο μέσο εκείνου της υπερκειμένης σειράς. Διακρίνεται σε ορθογώνιο και τραπεζιόσχημο, ανάλογα με το αν οι στενές πλευρές των πλίνθων είναι κατακόρυφες ή κεκλιμένες.

 νάρθηκας, ο

Στην εκκλησιαστική αρχιτεκτονική νάρθηκας ονομάζεται ο εγκάρσιος προθάλαμος στη δυτική πλευρά ενός ναού. Σε αυτόν παρέμεναν οι κατηχούμενοι και εκεί εκτελούνταν ορισμένες πράξεις της λειτουργίας. Ο προθάλαμος τοποθετείται μπροστά από το μεσαίο και τα πλάγια κλίτη ως εξωνάρθηκας ή μπροστά από την πρόσοψη της εκκλησίας ως εξωνάρθηκας. Ο εξωνάρθηκας μπορεί να έχει τη μορφή ανοιχτής κινοστήρικτης στοάς.

 τρίκλιτη βασιλική, η

Δρομικός (επιμήκης) τύπος ναού που υποδιαιρείται εσωτερικά σε τρία κλίτη: το μεσαίο και δύο πλάγια. Συχνά το μεσαίο κλίτος φωτίζεται από έναν υπερυψωμένο φωταγωγό. Κατά την Πρώιμη Βυζαντινή περίοδο χαρακτηρίζεται από τις μεγάλες διαστάσεις του.

Sources

Authoring : Patsiada Vasiliki , Karabatsos Vasilios , Konioti Maria ,
Spiropoulou Vaso , Kekou Eva (11/9/2006)

For citation : Patsiada Vasiliki , Karabatsos Vasilios , Konioti Maria , Spiropoulou
Vaso , Kekou Eva , «Κάρπαθος», 2006, Encyclopaedia of the Hellenic World, Constantinople
URL: <<http://www.ehw.gr/L.aspx?id=6859>>

Ross, Ludwig, *Reisen aut den Griechischen Inseln des Aegaeischen Meeres*, III , Stuttgart and Tübingen 1845.